

*А. С. Кравченко*

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

## **Постмодерністська проблематика роману Е. Л. Доктороу «Регтайм»**

**Кравченко А. С. Постмодерністська проблематика роману Е. Л. Доктороу «Регтайм».** Статтю присвячено вивченню проблематики роману «Регтайм» Едгара Лоуренса Доктороу з позиції таких характеристик літератури постмодернізму як децентрація, постмодерністська чутливість, фрагментарність та мозаїчність структури тексту. Зроблено спробу визначити особливості стильової стратегії письменника як творця «нового» історичного минулого. Проведено паралелі між проблемами, що порушуються в романі «Регтайм» та основними рисами постмодернізму. Зроблено висновок про естетичну вартість творчості Е. Л. Доктороу — одного з найвидатніших представників жанру історіографічної метапрози американського постмодернізму.

**Ключові слова:** сучасна американська література, проблематика, історіографічна метапроза, постмодернізм, історичний роман.

**Кравченко А. С. Постмодернистская проблематика романа Э. Л. Доктороу «Рэгтайм».** В статье рассматриваются проблематика в романе «Рэгтайм» Эдгара Лоуренса Доктороу с точки зрения таких характеристик литературы постмодернизма как децентрация, постмодернистская чувствительность, фрагментарность и мозаичность структуры текста. Сделано попытку определить особенности стилистической стратегии писателя как творца «нового» исторического прошлого. Проведено параллели между проблемами, которые затрагиваются в романе «Рэгтайм» и основными чертами постмодернизма. Сделан вывод о эстетической ценности творчества Э. Л. Доктороу — одного из наиболее выдающихся представителей жанра историографической метапрозы американского постмодернизма.

**Ключевые слова:** современная американская литература, проблематика, историографическая метапроза, постмодернизм, исторический роман.

**Kravchenko A. S. Postmodern issues of the novel "Ragtime" by E. L. Doctorow.** The article deals with the study of main problematic issues in the novel 'Ragtime' by Edgar Lawrence Doctorow with a consideration of such principles of postmodernism in literature as decenteration, postmodern sensibility, fragmentation and mosaic structure in his work. The author attempts to determine main characteristics of writer's poetics as the creator of 'new' historical past. The parallels are drawn between the issues raised in the novel "Ragtime" and the basic features of postmodernism. It is concluded that the novels by E. L. Doctorow — one of the most prominent representatives of the genre of postmodernism historiography metafiction are of aesthetic value.

**Key words:** modern American literature, problematic issues, historical metafiction, postmodernism, historical novel.

Жанр історіографічної метапрози постмодернізму посів одне з провідних місць в американській літературі 1980–1909-х рр. Відомим представником цього жанру є американський письменник Едгар Лоуренс Доктороу (нар. 1931). У його романах досліджуються етичні можливості безкінечного поточного сприймання часу через зображення відношення людської свідомості до безсвідомого. Цей принцип знайшов подальший розвиток в романі «Регтайм» («Ragtime», 1975) [7]. Твір був четвертим і став найвідомішим романом Е. Л. Доктороу. Дія відбувається на початку ХХ століття, коли США стають світовою державою. У романі знайшли відображення прагнення наукових відкриттів і накопичення багатства, віра у величезні можливості людини і соціальне безправ'я, корупція

і тероризм. Автор переосмислює канонічний образ цих та інших знаменитостей, вносить у зображення історії чимало скептицизму та іронії, разом з тим виявляючи паралелі минулого з сьогоденням. Роман стосується теми скептичного ставлення до минулого і критики американського капіталізму. Життя Сполучених Штатів в романі змальовується завдяки сюжету, який об'єднує реальні історичні фігури (Генрі Форд, Джей Морган, Гаррі Гудіні, Емма Голдман, Теодор Драйзер, Зігмунд Фройд) з великою кількістю вигаданих персонажів. Як зазначає Я. Засурський, музичний стиль регтайм Е. Л. Доктороу представив у стереоскопічному зображенні [4:139].

У критиці творчість Е. Л. Доктороу привертала увагу таких відомих літературознавців як Т. Денисова, Я. Засурський, Джон Клей-

тон (John Clayton), Річард Треннер (Richard Trenner) та ін. [1; 4; 6; 8]. Але, як у вітчизняному, так і в зарубіжному літературознавстві проблематика роману Е. Л. Доктороу «Регтайм» є малодослідженою, при цьому її повноцінне охоплення важливе для більш повного теоретичного осмислення особливостей даного тексту та розвитку світової літератури постмодернізму в цілому. Актуальність нашої статті зумовлена потребою проаналізувати специфіку жанру історіографічної метапрози на прикладі творчості Е. Л. Доктороу. Наукова новизна дослідження полягає в здійсненні аналізу роману «Регтайм» Е. Л. Доктороу з точки зору проблематики твору. Метою статті є виявлення основних проблем, які порушуються в творі. Реалізація мети можлива за умови розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати роман «Регтайм» з погляду особливостей проблематики; 2) визначити основні проблеми в зазначеному романі та проаналізувати їх; 3) співвіднести проблематику з постмодерністською чутливістю. Об'єктом дослідження є роман «Регтайм» Е. Л. Доктороу. Предмет дослідження — проблематика цього роману.

Критик Річард Треннер зауважував, що найважливіша риса творчості Е. Л. Доктороу — це його «відчуття моральності» [8:5]. Американський дослідник Джон Клейтон назвав письменника «радикальним єврейським гуманістом» [6:54–55]. «Внутрішній діалог вражає нашу особистість, — пише американський дослідник Девід Карр. — Ми не автори своїх оповідей, але ми не повинні сприймати життя як безглузді обставини» [5:166]. Спосіб, яким контекстуалізуються наші оповіді по відношенню до інших, розвиває думку Д. Карр, — ключ до поняття морального Себе («moral Self»). У центрі художніх творів Е. Л. Доктороу часто стоять соціальні та етнічні суперечності, які письменник прагне зображати у всій їх складності, уникаючи однобічного підходу, хоча політична упередженість робить його представником «мистецтва протесту».

Значною проблемою персонажів роману «Регтайм» є труднощі в прийнятті змін. В творі через різні реакції героїв передаються ефекти великих змін в американському суспільстві на рубежі століть. Деякі герої приймають зміни, в той час як інші відмовляються вітати нове та ведуть боротьбу з ним. Ці реакції стають одним із способів розвитку особистості. Наприклад, Батько не може пристосуватися до умов, з якими він стикається після повернення з експедиції. Батько відчуває себе пригніченим через відчуження від своєї родини і від культури но-

вого століття. Мати ж навпаки має великий успіх за відсутності Батька: нові обов'язки з сімейного бізнесу та опіка над Сарою і її дитиною допомогли їй реалізувати свій потенціал. Наприкінці роману вона стає настільки відділена від попередніх соціальних норм, що виходить заміж за Татка, коли шлюб між християнами і євреями ще не отримав визнання.

Також однією з проблем в романі є боротьба героїв за стабільність. Протягом усього роману вони намагаються знайти смисл у власному досвіді і зрозуміти, яким чином світові проблеми змінюють їх. У творі замальовується процес, в якому герої намагаються примирити свої бажання стабільності з розумінням того, що події життя часто відбуваються без причини і не мають глибинного значення. Наприклад, у розділі 20 історичний персонаж Джон Морган каже Генрі Форду: «Suppose I could prove to you that here are universal patterns of order and repetition that give meaning to the activity of this planet» [7:46] («Припустіть, я міг би довести вам існування загальних законів наказування і повторення, які надають сенс всій діяльності на цій планеті») [2:110]. Їх розмова про реінкарнацію також відображає бажання шукати більше поза сферою відомого та знайти сенс життя. Роздуми Джона Моргана, а також його подорож до єгипетських пірамід направлені на пошуки істини. Теодор Драйзер в романі постійно переставляє свій стілець, ніби намагаючись показати світу себе з правильної сторони, але так і залишається незадоволений. Нездатність експедиції Роберта Пірі визначити точне місце розташування Північного полюса символізує спробу віднайти мир серед хаосу.

Питання впливу технологічного розвитку на культуру суспільства та особистість займає значне місце в романі. Прогресивна ера (1900–1917), протягом якої відбувалися події роману, відзначена швидким розвитком технологій та індустріалізації. Ці роки також принесли значний приплив іммігрантів та все більшу урбанізацію американського ландшафту. Технологічні досягнення сприяли підвищенню ефективності масового виробництва. У творі висвітлюється проблема наслідків впливу нових технологій на життя середнього американського робітника. Обговорення Моргана з Фордом інновацій складальної лінії виносить цю проблему на перший план: «From these principles Ford established the final proposition of the theory of industrial manufacture — not only that the parts of the finished product be interchangeable, but that the men

who build the products be themselves interchangeable parts» [7:42] («Згідно цих принципів Форд встановив остаточне завдання промислового виробництва — не тільки частини продукції повинні бути взаємозамінними, але і люди, які виготовили продукти мають бути взаємозамінними») [2:106]. У цьому розділі роману розглядається можливість технологій підірвати цінності особистості та її здібності.

Роман також включає проблему різнопланового полону в житті героїв. Позбавлення волі проявляється по-різному в творі: фізичне, емоційне, філософське, політичне та економічне. Наприклад, знаменитий фокусник Гаррі Гудіні вражає натовп здатністю вміло вислизати з будь-якого закритого приміщення, тому він перебуває не у фізичному, а в емоційному полоні. Публічно він демонструє своє звільнення з місць ув'язнення. Тим не менш, він не отримує ніякого відчуття задоволення від своїх подвигів, тому що в приватному житті його нав'язлива ідея щодо матері, яка тяжіє над ним навіть після її смерті, не дозволяє йому емоційно звільнитися. Інший персонаж роману Татко також відчуває почуття позбавлення волі під час свого перебування в Нью-Йорку, і намагається врятуватися в Лоуренсі, Массачусетсі, Філадельфії та інших місцях.

В романі також простежується проблема іммігрантів, які були вигнані з Америки на основі расової приналежності чи релігії. У творі протиставляються моральні цінності та соціальні норми поведінки дисидентів та представників американської більшості, яку у романі представляють Батько, Матір, Дід, Молодший Брат Матері і Маленький хлопчик. Завод батька і жвавий продаж патріотичної атрибутики забезпечує благополуччя сім'ї.

Шлюб американської пари проорокує щасливе життя, яке врешті розвалюється. Маленький хлопчик визнає, що світ розвивається завдяки постійному процесу незадоволення. Сім'я дисидентів — Татко, Мамка та Маленька дівчинка — антитеза американській більшості. Руйнуванням сентиментальних ідеалів Америки роман стає викликом усталеним уявленням про американську історію.

Центральною ідеєю постмодернізму є відмова від уявлення про цілісність, впорядкованість, ієрархічну структурність, центрованість, іншими словами — «постмодерністська чутливість» — парадигмальна установка на сприйняття світу як хаосу (В. Вельш, І. Хассан, Ж.-Ф. Ліотар) [3:204]. Так в романі «Регтайм» виявляється децентрація розповіді, прагнення створити хаос життя штучно організованим хаосом фрагментарної розповіді. Натомість картини світу з героєм в центрі приходять об'ємна картина різних точок зору, мозаїчність як один з основних засобів постмодернізму. Також цій формі світогляду притаманна іронія до всіх сфер життя, криза віри в усі цінності, які будь-коли існували. Паралельно герої роману припускаються глибокої переоцінки цінностей на своєму шляху.

Проведене дослідження дозволило визначити, що в «Регтаймі» Е. Л. Доктороу за допомогою постмодерністських методів зображує не тільки саму епоху, але й реалізацію американської мрії в цю епоху. В романі прослідковуються паралелі між основними проблемами та такими рисами постмодернізму як децентрація, іронія, постмодерністична чутливість, мозаїчність та фрагментарність оповіді. У творі відтворюються соціальні драми повсякденного життя Америки початку ХХ століття.

## Література

1. Денисова Т. Історія американської літератури ХХ ст. / Т. Денисова. — К. : Довіра, 2002. — 318 с.
2. Доктороу Е. Л. Регтайм / Е. Л. Доктороу / [пер. з англ. М. Зарудна] // Всесвіт. — 1978. — № 9. — С. 99—151.
3. Ильин И. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм / И. Ильин. — М.: Интрада, 1996. — 254 с.
4. Писатели США: Краткие творческие биографии / Под. ред. Я. Засурского. — М.: Радуга, 1990. — 624 с.
5. Carr D. Moral and personal identity / David Carr // International Journal of Education and Religion. — 2001. — II (1). — P. 79—97.
6. Clayton J. Radical Jewish humanism: The vision of E. L. Doctorow / John Clayton // Essays and Conversations. — 1983. — P. 109—119.
7. Doctorow E. L. Ragtime / Edgar Lawrence Doctorow. — N. Y. : Random, 1974. — 111 p.
8. Trenner R. E. L. Doctorow, essays and conversations / Richard Trenner. — Princeton, N. J. : Ontario Review Press, 1983. — 216 p.